

Byggesten og kreativ værkintrroduktion

Om musikforståelse i skolen

... Bodil Gormsen interviewer Mogens Christensen

✦ Musikudøvelse – Musikalsk skaben – Musikforståelse. Det er overskrifterne for skolefaget musik i fagets læreplan "Fælles mål".

En af metoderne til at arbejde med musikforståelse er de såkaldte byggesten. Mogens Christensen, professor i musikformidling ved VMK – konservatoriet for musik og formidling, har skrevet en bog, "Kreativ værkintrroduktion", hvor han tager udgangspunkt i musikalske byggesten. I bogen breder han begrebet ud og viser, at arbejdet med musikforståelse også omhandler musikalsk skaben og musikudøvelse.

Artiklen i dette nummer af Dansk Sang i serien Mission Musik stiller i en samtale med Mogens Christensen skarpt på begrebet musikforståelse på baggrund af byggesten og kreativ værkintrroduktion.

Mogens Christensen (MC) er også forfatter til hæftet "Musx – Musikeksperimentet", som er knyttet til DR/Piccolos kompositionshjemmeside, som han i øvrigt er idemanden bag.

Musikforståelse

Et af målene med at arbejde med musikfor-

ståelse i skolen er, at børnene senere skal deltage i samfundets musikliv bl.a. som koncertgængere.

Organisationen Levende Musik i Skolen, LMS, har et stigende antal skolekoncerter for alle årgange inden for forskellige genrer. Landsdelenes symfoniorkestre samarbejder med skoler om koncerter og projekter, og det fælles formål er, at børn skal møde kunsten, den levende musik, spillet af professionelle musikere.

Som supplement til koncerterne udarbejder ensemblerne i LMS og landsdelsorkestrene materialer, som kan bruges i en videre undervisning i musikforståelse. Formålet med disse koncerter er også at rekruttere et publikum; men formålet er først og fremmest, at børn skal møde kunsten og opnå en større forståelse for den spillede musik.

"Kreativ værkintrroduktion" handler om at lytte til og opleve komponeret musik. Men i høj grad også om at skabe sit eget musikalske udtryk ud fra kunstneriske oplevelser med musikken, og det handler om at spille sin egen musik, få sine ideer struktureret og få musikken ind under huden, "ind i panseret", som MC udtrykker det. Musikken er et hele: En kunstnerisk oplevelse, et kunstnerisk udtryk og også en personlighedsdannende faktor, som er en vigtig kilde til menneskeliv og socialt fællesskab.

MC understreger vigtigheden af at arbejde i kreative processer med musikforståelse, fordi der er tendens til at tage den intellektuelle forståelse ved begrebet meget højtideligt.

Han mener, at meget kunst i dag bliver misforstået, fordi den bliver intellektualiseret. Man sætter musikforståelse ind i nogle rammer om f.eks. komponistens liv og underlige vaner og går op i noget "udenoms", noget som intet har at gøre med selve kunstens væsen.

Mogens Christensen
Foto: Henrik Vand

"Det er ligesom om, man skal ned og gnaske i de private ting; men hvad pokker har det med musikken at gøre?" spørger MC.

"Det er vigtigt at indse, at musikforståelse ikke kun er intellektuelt og har noget med hovedet at gøre, men i høj grad har at gøre med indlevelse."

Fra byggesten til børnekomposition

MC fortæller om byggesten, kreativ værkintrroduktion, transart, kreative processer og børnekomposition: "Arbejdet med komposition med børn begyndte, da jeg blev komponist for Sjællands Symfoniorkester. De havde nogle store børneprojekter, og jeg var interesseret i at vedligeholde det. Inspirationen til byggestensmetoden kommer fra England."

"Vi havde besøg af en af de engelske foregangs mænd på området, og vi var i London for at se og høre det. Vi kunne se, at det virkede. Vi ville prøve at lave lidt af det samme her i Danmark. Så det første store "arrangement" med byggestensmetoden blev afholdt i Vestsjællands amt. Dette første forsøg med byggesten gjorde mig bevidst om, at denne metode havde en effekt; for jeg kunne se, at de medvirkende børn hørte musikken på en anden måde."

Om selve metoden forklarer MC: "Byggesten består i, at man ud fra et værk skal finde bestemte elementer i værket, som, hvis man leger med det, betyder, at man forstår værket eller får en oplevelseskrog ind i værket, og det væsentligste i processen er betoningen af den kunstneriske leg. Processen består i at udestillere disse byggesten, og det kræver nok en analytisk tilgang til musikken; for man skal vide, hvad man skal lægge vægt på; men den består jo også i, at man rent faktisk kan sætte det i gang i en klasse.

Byggesten kan i al sin enkelhed bedst forklares ud fra Ravels "Bolero". Her har vi en rytme, den lærer vi, og så har vi et enormt crescendo. Det er byggestenene i den musik.

Folk kan lave hvad som helst med rytmerne og crescendoet, og de vil få en krog ind i Ravels "Bolero"; for de har arbejdet med musikken og er kommet med deres eget bud på det. De har et ejerskab til den musik, det er ikke noget, de er blevet påduttet, eller skal ses i lyset af, hvem Ravel var som person og lignende. Jeg har hørt mange gange, specielt ved Carl Nielsen, at folk efter et afsluttet forløb med kreativ værkintrroduktion siger, at "Carl Nielsen gjorde det på den måde; vi gør det på den måde" – så hejser jeg flaget; for det er det, jeg kan få børn til.

Med Sjællands Symfoniorkester lavede vi byggesten for både børn og voksne. Vi begyndte med et lærer- og musiker-inset med udgangspunkt i byggestenene, altså de elementer man kan lege med inden for det værk. Børnenes forældre blev herefter inviteret til en lille aftenseance, hvor de intensivt prøvede, hvad børnene skulle lave de næste 6-8 uger.

Efter denne afprøvning spillede jeg værket for forældrene. De blev meget optaget af det og spurgte, hvor man kunne købe musik-

ken på cd, og nogle troede, da jeg spillede Det kongelige Kapels udgave af værket, at det, der blev spillet, var noget de selv spillede, og som jeg havde optaget. Det siger noget om, hvor tæt man kommer på musikken, og hvilken oplevelseskrog det rent faktisk er, at man har leget med det grundlæggende i musikken, inden man hører den.

Metoden med byggesten er brilliant til rekruttering af et publikum; men jeg syntes, metoden var for god til bare at være det. Nu prøver jeg med kreativ værkintrroduktion at omplante det, så det kan bruges i en pædagogisk sammenhæng, og prøver at gøre metoden til et mere håndterligt pædagogisk begreb. I stedet for at der skal en musiker ud i klassen, så kan metoden anvendes af læreren ude i klassen.

Dansk Sang præsenterer nogle af de ildsjæle, som er med til at støbe det pædagogiske fundament, som skolens musikundervisning hviler på i dag. Musiklærerens daglige kamp for en god undervisning og det officielle grundlag for undervisningen, som det kommer til udtryk i love og vejledninger, må ikke undervurderes; men musikundervisningen i folkeskolen havde ikke været helt den samme uden disse mennesker og deres undervisningsmaterialer.

Et kunstværk var tidligere ukrænkeligt; man måtte ikke gøre noget med det. I dag – og det er det, jeg arbejder med – gør vi netop noget med det, man kan ledsage den musik, der spilles, eller hugge musikken op i småstykker, hvis det er det, man vil. Jeg vil genskabe denne leg med materialet i stedet for det, der er sket de sidste 100 år, det der med at man kun skal forstå sig på kunsten.”

Børn og kunst

”Jeg har en analytisk baggrund med musikteori og musikhistorie og er også komponist. Komposition er en betydelig mere legende størrelse end analyse; det er en helt anderledes form for leg med strukturer, som så på et tidspunkt fortætter og styrker sig og bliver til et værk. I det øjeblik det bliver til et værk, er det noget, jeg med min anden analytiske kasket skal forstå og kigge på som et mesterværk, som noget ukrænkeligt, guddommeligt næsten.

Børnene har ofte en mere umiddelbar indfølelse med det formsprog, som er vanskeligt for voksne intellektuelt at forholde sig til. Vi forholder os ikke så spontant til kunsten, som den er skabt. Picasso sagde, at ethvert barn er kunstner, og den store udfordring som voksen er at vedblive at være det.

Børn er nogle gange tættere på kunst, også nutidskunst, end de voksne, fordi de har den nære ”Picasso”-kontakt med legen: Vi kan gøre noget med det.

For at blive kunstner skal du have livserfaring og et usædvanligt godt håndværk. Det har børn ikke. Men de har en god hukommelse; de skal ikke deponere deres viden og kunnen i skrift.

”Mine” børn skriver aldrig noget ned. Jeg har været til mange konferencer også i Tyskland om børnemusik og børnekompotion. Børnene sætter nogle streger, og nogle musikere spiller det. Er det børnenes musik? Tja – børnene har lavet det grafiske; men det grafiske er jo ikke lyden. Det, jeg gør 100 % konsekvent, er, at jeg spiller ikke børnenes musik. Det er børnene selv, der fremfører den. Den enkelte har et direkte forhold til det, man selv har skabt med det her instrument. De ved, at det her spiller jeg på, det har min nærhed, det er mig 100 %, jeg giver det ikke fra mig til andre, der skal spille det.”

Kunstnerisk læring

”Når vi arbejder med byggesten, børnekompotion, ja børnekunst – så arbejder vi med en æstetisk synsvinkel. Denne synsvin-

kel er: Sig, hvad det her forestiller, giv det en lyd, lav en lyd til det.

Man kan have en æstetisk tilgang til kunst, både billedkunst og musik, men også til ikke kunstneriske områder. Der skal arbejdes længe og struktureret med børnenes ideer og forslag; så oplærer man børnene i at strukturere deres kreativitet, og det er noget af det flotteste.

De omdanner deres indtryk til et kunstnerisk medie, jeg går uden om ordene, og der sker noget, der er væsentligt: Børnene mærker meget hurtigt, at jeg tager dem dødsens alvorligt.

Børnene er mange voksne mennesker overlegne, når det drejer sig om at finde på. Voksne har hæmninger; men børn har denne leg-agtighed i sig stadigvæk

Jeg er smadder nysgerrig efter at høre, hvad børnene har fået ud af det, vi arbejder med. Ikke i ord, men i musik.

Men der arbejdes også under en streng disciplin, når udtrykket skal formes og den kreative proces blive frugtbar. Ikke disciplin forstået som skældud, men med at oplevelserne ikke må fordampe i ord gennem forklaringer eller beskrivelser af det oplevede.

Det her er ikke mere lærerstyret, end det gør noget, og børnene skal være klar

over, at det er deres indtryk af det her, jeg vil have, og at vi gør det på en legende, struktureret facon, der også motiverer det videre arbejde."

MC giver et eksempel på et forløb med to 4.-klasser, hvor oplevelsen af et billede skal omsættes til musik; det kaldes transart. Billedet hedder "Opstandelse" og er malet på loftet i foyeren i det nye auditorium på Århus universitet af Per Kirkeby.

Forløbet blev afsluttet med, at forældrene kom og så billedet, mens de hørte børnene spille deres egen musik. Undervejs i processen er børnene blevet vejledt og har fået hjælp til at strukturere deres udtryk, og der er blevet øvet, lyttet og afprøvet muligheder. Der er arbejdet struktureret med kreativitet.

Et andet eksempel er fra et forløb på Roskilde Vikingskibsmuseum, hvor børn skulle lave musik over en høvdingebegravelse fra vikingetiden. Det var en dramatisk historie, og de skulle sætte lyde til. MC fortæller: "Deres tilgang til vikingetiden er anderledes end ellers; men de har en krog ind i den tid gennem deres egen forestilling om, hvordan det kunne være. Nu er vi inde i kunstens rum, og her er alting tilladt. Det er ikke sikkert, at det foregik på den måde; men vi ved det ikke rigtig.

I stedet for at barbere væk og sige, vi ved kun det her, så fantasere vi og forholder os narrativt til det historiske.

Her fandt jeg ud af den motivation, jeg kunne opnå med byggesten og kreativ værkintrouktion. For tankegangen kunne uden problemer overføres til ikke kunstneriske områder. Der kan skabes en enorm motivation, når børn får lov til at udtrykke deres umiddelbare reaktioner.

Jeg tog udgangspunkt i det æstetiske: Hvilke lyde kan der være forbundet med de forskellige ting, f.eks. hvordan lyder sejlet, og er der nogle historier, der kan fortælles."

MC taler videre om æstetik: "Æstetik er for mange musikere noget pynt. Jeg forstår ikke udtrykket æstetisk læring, nej det skal være kunstnerisk læring; for der skal skabes et kunstnerisk rum, hvor leg er tilladt. Dette kunstneriske rum skal ikke spændes for en læring; for det kunstneriske er en læring i sig selv, og den er meget tættere på børnene.

Barnet får nogle ideer; men du hjælper dette barn hele vejen op, støtter det, så det, der kommer ud i den sidste ende, er et kunstnerisk udtryk, som barnet har lavet.

Vi arbejder i team med noget, der ikke har en facitliste; man skal nærme sig et

kunstnerisk udtryk, som giver direkte kommunikation med det kunstværk, du beskæftiger dig med, selvom det er en voksen, der har skabt kunstværket. I sådanne kreative processer vil man lige pludselig se nogle børn blomstre; det kan være nogle, som man ikke forventer; børn, der har brug for medvind, får pludselig medvind."

Lærerrollen

Vi kommer ind på lærerrollen i den slags kreative processer, og MC siger: "Hvis vi vender tilbage til Picasso-citatet om børn som kunstnere, så kikser børnekunst jo altid på det håndværksmæssige. Her kom-

Foto: Helle Kristensen